

Ο ΛΕΚΟΝΤ ΝΤΕΛΙΛ ΚΑΙ Ο ΖΑΝ ΜΩΡΕΑΣ

Μέσα ς' τὰ «Feuillets» ὁ Ζᾶν Μωρεᾶς ἔχει καὶ μερικὲς σημειῶσες γιὰ τὸν ποιητὴ τῶν «Poèmes Antiques». Εἶνε μιὰ περίεργη κριτικὴ οἱ σημειῶσες αὐτές, κριτικὴ ποὺ ξεφαντώνει κάτου ἀπὸ τὶς γραμμὲς ποὺ μᾶς διηγεῖται τὴν γνωριμιὰ τους. Ὁ ποιητὴς περνοῦσεν ἀπ' τὸν θελχτικὸ κήπο τοῦ Λουξεμπούργου· ποὺ μέσα 'ς ἓνα ὠραῖο πολύγωνο πλημμυρισμένο ἀπὸ σπάνια ἄνθη ὑψώνεται κατάλευκο τὸ μαρμαρίνο μασωλεῖο τοῦ Λεκόντ Ντελίλ, τῆς ὑψηλότατης αὐτῆς κορυφῆς τοῦ Παρνασσισμοῦ, ποὺ ἡ ζωὴ του πέρασε τόσο δύσκολη, σχεδὸν ἄγνωστη, γιὰ νὰ τὸν πνίξῃ σὰν πέθχνε τὸ λιβάδι τῆς δημοσιογραφίας καὶ ἡ σμήλη τοῦ καλλιτέχνη μὲ τὴν λατρεία τῶν θαυμαστῶν του νὰ τοῦ ὑψώσουν τὸ κατάλευκο μάρμαρο. Ὁ Ζᾶν Μωρεᾶς σταματᾷ μπροστὰ ς' τὸ ἀγαλμα καὶ οἱ ἐνθύμησες του τρέχουν ς' τὰ περασμένα, καὶ μὲ τὴν τέλεια συνείδηση τοῦ μεγάλου καὶ τὴν εἰλικρίνεια ποὺ εἶνε τὸ ἰδιαιτέρο γνώρισμα τῆς ὠραίας του ὄντοτης γράφει:

—“Ὅταν δημοσιεῖτηκε ἡ πρώτη μου ποιητικὴ συλλογὴ οἱ «Σύρτες» ἔστειλα καὶ ς' τὸν Λεκόντ Ντελίλ ἓνα ἀντίτυπο. Μοῦ ἔγραψε καὶ κάποια μέρα πῆρα τὸ θάρρος καὶ τὸν σταμάτησα ἐπὶ τέλους 'ς τὸν δρόμο κ' ἀπνευστί τοῦ παρουσίασα τὸν ἑαυτό μου. Θυμοῦμαι πῶς μ' ἐδέχτηκε μὲ πολλὴ εὐπροσηγορία καὶ πῶς κάμποσο συζητήσαμεν. Ἀπὸ τὴν στιγμή ἐκείνη οἱ περιπατητικοί μας διάλογοι ξανανεώθηκαν πολλὲς φορὲς—ὀλόγυρα ς' τὸ Λουξεμπούργο καὶ χωρὶς νὰ κολακεύουμαι θαρρῶ πῶς εὔρισκε εὐχαρίστηση 'ς τὴν συντροφιά μου. Ἐμπόρεσα λοιμὸν τ' ἀπολάψω ἤσυχά ἤσυχά καὶ τὴν κακεντρέχειά του καὶ τὰ ἀνέκδοτά του γιὰ τοὺς πρεσβυτέρους ρωμαντικούς καὶ τοὺς σύγχρονους παρνασσιστάς. Καὶ λέγω τὴν κακεντρέχειά του, δὲν θὰ εἶπω ὅμως τὴν κακία του. Εἶρω πῶς ὁ Λεκόντ Ντελίλ εἶχε φήμη ἀνθρώπου ἀνηλεήμονα καὶ τὸ πίστευε πῶς εἶταν τέτοιος. Μὰ γιὰ μένα, μ' ὅλες τὶς ἀθλιότητες καὶ τὶς πικρίες τῆς σταδιοδρομίας του ἔμεινε αὐτὸ ποὺ ὀνομάζουν οἱ ἄλλοι ἓνα τρομερὸ γεροντοπαλήκαρο Κ' ὕστερα μπορεῖ νὰ κάνω καὶ λάθος. Ἐδῶ δὲν γνωρίζουν πολλὲς φορὲς ἓνα ἄνθρωπο ποὺ περνᾷ ὀκόκληρη τὴ ζωὴ μαζὶ του καὶ θὰ εἶναι ἀρκετὸ νὰ γνωρίσῃ κανεὶς ἓνα γέρο ποιητὴ μὲ λίγα λόγια, κι' αὐτὰ χωρὶς σειρά, ποὺ ἀνταλλάξαμε περπατῶντας ὀλόγυρα 'ς τὶς σιδηρῆνες γρίλιες τοῦ κήπου ;

*
* *

Δὲν εἶνε ἀλήθεια τᾶχατις πῶς ἡ Γαλλικὴ ποίηση 'ς το σύνολό της δὲν ἔχει νὰ παρουσιάσῃ ς' τὸν δέκατο ἔννατο αἰῶνα κανέναν ἄλλο μεγαλειότερο ποιητὴ ἀπο τὸν Λαμαρτῖνο καὶ τὸν Οὐγκώ ; Το παραδέχουμαι πῶς ὁ Ἄλφρέδος Μυσσέ ἀξιῶθηκε πολλὲς φορὲς τὸν θαυμασμὸ τοῦ πλήθους, μὰ ὅταν ξαναδιαβάξῃ κανεὶς τὶς στροφές του ς' τὴν «Μάλιμπραν» κάποια τεμάχια ἀπο τὶς «Νύχτες» του ὅπου βρί-

σκεται το ύψηλο παράπονο τῆς α' *Ενθήμεσης* λέγω ἔς τον ἑαυτό μου πῶς ἡ τρίτη θέση ἀνήκει ἔς αὐτόν. Ὁ Βινύ, ὁ Μποντελέρ, ὁ Λεκόντ Ντελλίλ καὶ ὁ Βερλέν ἀκολουθοῦνε

Ἄγρύπνησα προχθές ἐπάνω ἔς τὰ ἔργα τοῦ Λεκόντ Ντελίλ. Ἀλήθεια, ἡ τέχνη του ἐκεῖ φαίνεται σὰν νὰ εἶνε σκεπασμένη με χάσᾶν, βαριά καὶ ξένη σὲ κῆποια θυσία. Εἶνε κᾶτι τι μὰ μὲ ἄλλο τρόπο ὅπως ἡ *Ἀρπαγή τῆς Περσεφόνης* τοῦ Κλωδιέν. Μὰ μήπως ἡ ἔμπνευση μπορεῖ νὰ φτερουγίσῃ ἔξω ἀπὸ τὸ θέμα πού πραγματεύεται; Καὶ ἡ ἔκφραση τὸ ἴδιον. Ψάχει κανεὶς νὰ εὔρῃ κάποιες καλλονές μὰ τοῦ κάκου, γιὰτί δὲν βρίσκει τις κρυφές ἐκεῖνες ἀρετές πού θέλγουν καὶ ἐκπλήττουν ἔς τοὺς ἀληθινούς δασκάλους τῆς γλώσσας. Μ' ἄς σιωπήσουμε κι' ἄς ἀκούσωμε τὴν δόνηση πού ἀφίνει αὐτὴ ἡ βάρβαρη χορδή, γιὰτί κάποιος θεὸς τὴν ζωογονεῖ, τι μὰς μέλλει ἂν αὐτὸς ὁ θεὸς δὲν εἶνε ὁ γιουὸς τοῦ Δία;

*
* *

Γιὰ τὸ ζήτημα τοῦ Ὀμήρου ἄς εἴμαστε σὰν θέλετε, γεμάτοι ἀπὸ ἀνησυχία μπροστὰ ἔς τὴν μετάφραση τοῦ Μπιτωμπέ, μὰ ἄς μὴ ἐμπιστευόμαστε καὶ σ' ἐκείνη τοῦ Λεκόντ Ντελίλ. Σ' αὐτὴ ὁ μεταφραστὴς ἄφησε τὸν Ὀλυμπο μὲ τὸν Ἑλληνικὸ του τύπο. Δὲν πιστεύω ὅμως νὰ εἶνε γι' αὐτὸ λιγότερο νόστιμη.

*
* *

Ὅσοι θὰ μὲ κατηγορήσουν γιὰ τὴν ἐλευθεροστομία μου ἔς τὸν ποιητὴ ἴσως δὲν ἤξεύρουν νὰ διαβάσουν καὶ ν' ἀγαπήσουν σὰν κ' ἐμένα τὸ «*Σπαθὶ τοῦ Ἀγκαρτύρ*» τὴν *Καρδιά τοῦ Χιαλμάρη* τοὺς «*Οὐρλιάζοντες*» τὸ «*Μαρσὸν*» τὸ «*Τσιχὰν—Ἀράν*» καὶ πῶς πολὺ τὸ «*Νουρμαχάλ*» κι' ὅμως τόσο δυσκολονόητο, ἀπὸ τὸ «*Καῖς*» ἀπὸ τὸ «*Λάμ—Μπιμπί*» κι' ἀπὸ τὸ «*Τσοῦγκλ* τοῦ Πάρτς Ἀμπ».

*
* *

Μ' ὄλους μου λοιπὸν τοὺς ἐνδοιασμούς θεωρῶ τον Λεκόντ Ντελίλ ὡς ἕνα ἀληθινὸ εὐγενῆ καὶ υπερέφηνο ποιητὴ. Ὁ κ. Κάρολος Μωρᾶς τὸν ἔκρινε πολλὰς φορὲς μὲ πολὺ αὐστηρότητα. Μὴ θαρρεῖτε πῶς τὸν ἀποδοκιμάζω γι' αὐτό. Ποτέ. Ὁ Πλάτωνας λέγει, πῶς ὁ Ὀρφεὺς τὴν στιγμή πού κατέβηκε σ' τὸν ἄδη, γιὰ νὰ πάρῃ πίσω τὴν Εὐριδική, τοῦ ἔλειψε το θάρρος σὰν μουσικὸς ὅπου εἶταν. Εἶνε τὸ πάθημα μου. Ὁ Μωρᾶς βλέπει ἀπὸ πολὺ ψηλὰ τὰ πράγματα κι' ἡ ὠραία του εὐλάβεια γιὰ τὴν τέχνη ἑνὸς Ρακίνα ἢ Λαφονταῖν τον κάμνει σκληρό. Ἄλλως τε, ἔς αὐτόν τὸν κόσμον ἡ κρίση ἀξίζει ἀνάλογα μὲ τον ἄνθρωπον πού φέρνει αὐτὴν τὴν κρίση. Κι' ὁ φίλος μου ἔχει μεγάλη ἀξία, διότι κατέχει τὴν ἐπιστήμη μὲ τὴν ἔμφυτη κλίση ἔς τὴν ὁμορφιά, καὶ τὴν ὁρμὴν μὲ το δίκαιο μέτρο.

*
* *

Δέν πῆγα πιτέ σ' τὸ σπίτι τοῦ Λεκόντ Ντελίλ διότι δέν ἀγαπῶ και πολὺ τίς ἐπισκέψες. Για τούς περιπάτους μας ὅμως ἔπαψαν κι' αὐτοὶ ἀπὸ τὴν στιγμή τοῦ ἐδημοσίεψα τὰ «*Καρτιλέρ*» και τούς παλαιούς μου νεανικούς ἀγῶνας. Πιὸ ἀργὰ ὁ γέροντας ποιητὴς ἐμίλησε για τὸν «*Περιπαθῆ Προσκυνητῆ*» χωρὶς ἐπιείκεια. Θυμοῦμαι τῶς κέγῳ ἀπάντησα και λυποῦμαι πολὺ τώρα. Μὲ λίγα λόγια ὅλες αὐτὲς οἱ μικρὲς φιλολογικὲς περιπλοκὲς εἶνε ἀστετεὲς κάπως και ὅλοι μας ξέρουμε και πῶς σ' τὴν τρυφερὴ του νιότη και ὁ Λεκόντ Ντελίλ μεταχειρίσθηκε τὸν Λαμαρτῆνο και τὸν Μυσέ. Τοῦτο δέν τὸ λέγω για νὰ συγκριθῶ μὲ αὐτόν. Ἐγῶ δέν συγκρίνομαι μὲ κανένα. —

Αἰσθάνεσθε τὴν τελευταίαν φράση τοῦ ποιητῆ τῶν «*Στροφῶν*»; Αὐτὴ τὴν λεπτότατη και ὑπονοητικὴ εἰρωνεία του, ὑφασμένη μέσα σ' ἓνα ὕφος ἀπαράμιλλο ὁμορφιάς και κλασικῆς ἀπλότητας; Θὰ εἰμποροῦσε βέβαια κανεὶς νὰ εἰπῆ πῶς κάπου ἄλλοῦ ἔχει τίς ρίζες τῆς αὐτῆ ἡ εἰρωνεία. Νὰ τὴν ζητήση σ' τὸ «*ποιητὴς ποιητῆ*» κατὰ τὸ «*κεραμεὺς κεραμεῖ κοττέει*». Μ' αὐτὸ εἶνε τὸ γνῶρισμα τῶν στενῶν πνευμάτων κι' ὁ Μωρεᾶς μὲ τὴν δικνοητικὴ του εὐρήτητα και τὴν σοφία του τὴν ἀπέραντη μᾶς παρουσιάζει ἤσυχα—ἤσυχα και παίζοντας μὲ τίς σκέψες του τὴν βαθιὰ στενοχώρια του για τὴν ἔλλειψη τῆς ἀπόλυτης ὁμορφιάς ἀπὸ τὸ ἔργο τοῦ Λεκόντ Ντελίλ. "Ἄλλως τε ὁ ἴδιος ὁ ποιητὴς τῶν «*Ἀρχαϊκῶν ποιημάτων*» σ' τὸ ποίημα του ἡ «*Ἀφροδίτη τῆς Μήλου*» ἓνα ποίημα γιομάτο ἀπὸ τὸν πόθο και τὴν εὐγενικὴ προσπάθεια πρὸς τὸ κλασικὸν ὄρατο, γεμάτο ἀπὸ παρᾶπονο και πικρία για τὴν ἀπομάκρυνση του ἀπο αὐτὴν τὴν αἰώνιαν ὁμορφίαν τὸ συναισθάνεται και μᾶς τὸ λέγει.

—"ὦ σεῖς νησιά, δῶμα θεῶν! Ἑλλάς ἀγία μητέρα

"Ἄχ δέν γεννήθηκα κ' ἐγῶ μὲς σ' τ' ἄχραντό σου Αἰγαῖο

Πῶδλεπε ἡ Γῆ τὸν Οὐρανὸ σ' ἓνα καιρόν ὄρατο

Σ' τὸ μῆνυμα τῆς. πλάγι τῆς, νὰ φτάνει ἀπὸ τὸν αἰθέρα!

"Ἴσως ἡ συναίσθηση αὐτὴ ἐμπόδιζε και τὸν μονόελο του νὰ πέση σ' το στήθος του—σημεῖο ἀπαρσκειᾶς—ὅταν ὁ Μωρεᾶς τοῦ διαβάξει 'ς τούς περιπάτους τῶν τούς στίχους του, ὅπως τόσες φορές εἶχε πέση για τὸν Ροστὰν και γι' αὐτὸν τὸν Ῥενιέ—ὁ ἴδιος κάπου μᾶς τὸ λέγει—ἡ ἴσως για τόσους ἄλλους νέους τοῦ σήμερα εἶνε ἡ ποιητικὴ δόξα τῆς Γαλλίας. Μὰ τί μᾶς ἐνδιαφέρει, δέν εἶνε ἀρκετὸ πού ὁ Μωρεᾶς γεννήθηκε 'ς τὴν Ἀθήνα.

Πέτρος Ζητουγιάνης

